

Изази сваког четвртка
на цијелом табаку.

Стаје за *Црну Гору*, *Ау-*
стро-Угарску, *Босну* и *Хер-*
цеговину:

годишње . . . 4 фр.
на по године . . 2 "
на четврт године 1 "

за *Србију* и све друге земље
годишње . . 15 франака
на по године 8 "
на три мјесеца 4 "
у злату.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата на Црне Го-
ре и сва писма шаљу се
самоу уреднику.

Претплата на Србије у-
пућује се Великиру Вало-
жињу у Биоград, а на дру-
гих крајева под адресом
Р. Ramadanović Cattaro
(за „Црногорку“).

Претплату примају сви
наши књижари и пошва-
неке експедиције. Не-
франкирана писма не при-
мају се.

БРОЈ 27.

Цетиње, 16. Августа 1884.

ГОДИНА I.

ХАМЛЕТ,

Краљевић Дански.

Трагедија у 5 чинсва од Вијеама Шекспира, с инглеског превео др. Лаза Костић.

Трећи чин.

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

Друга соба у двору.

Долази Краљица и Полоније.

Полоније.

Он одмах долази. Навал'те на њ;
реците му, много је његовог,
а вања милост била му је штит
жестили му. А ја се скривам ту.
Молим вас, нагло на њ.

Хамлет.

(Навнтра).

Мајко, мајко, мајко!

Краљица.

Не бојте се;
сакривајте се, чујем долази.

(Полоније се сакрије).

Долази Хамлет.

Хамлет.

Па шта је мајко?

Краљица.

Хамлете, ти си љуто увр'једно твог оца.

Хамлет.

Мајко, ви сте љуто увр'једили мог оца.

Краљица.

Хајде, хајде; ти одговараи шуетим језиком.

Хамлет.

Ид'те, ид'те; ви питате прешним језиком.

Краљица.

Но шта је то Хамлете?

Хамлет.

Па шта је сад?

Краљица.

Јеси л' ме запитио?

Хамлет.

Крета ми, не;
жена сте, дјевера вам, краљица;
и, — кам' да није тако! — мајка ми.

Краљица.

Е, онда нек' ти други говоре.

Хамлет.

Хајд', амо сјед'те; не мичите се,
огледало док вам не намјестим,
изнутра да се огледате сва.

Краљица.

Шта науми? Хоћеш да м' убијеш.
Ју, у помоћ!

Полоније.

(Иза позорице).

Хој, хој! помоз'те, у помоћ!

Хамлет.

Зар чапоз? Ете

(Павуче мач.)

За дукат, мртав је.

(Забодо у њалим.)

Полоније.

(Иза њалима.)

О! уби ме.

(Падне и умрије.)

Краљица.

Куку! Шта учини?

Хамлет.

Ја збиља не знам: Је ли можда краљ?

(Подигне њалим на извуче Полонија.)

Краљица.

Да нагла дјела, ох, да крвава.

Хамлет.

Крвав' је зар, но краља убити,
па брата му ка' љуба љубити.

Краљица.

Ка' краља убити?

Хамлет.

То рекох, да. —

(Полонију)

Путуј, будало, нагла, наметна!
Ја мишљах да је бољи; судбина:
Не ваља, видиш, преуслужан бит'. —

Не кријте руку. Мир! на сједите,
да скришм срце вам, јер то ћу ја,
од кришне грађе ако ј' створено;
ако га није крета навика
разуму правом окаменила.

Краљица.

Шта ја учиних, те с' усуђујеш
горопадно ме грдит'?

Хамлет.

Учини,
што вређа милост, руши румен стид;
врлину варком зове; скида ћул
са л'јеног чела миља невиног,
на меће чир; од брачне заклетве
коцкареку гради лаж; О! тако чин
што душу вади р'јечи задатој,
што рјечма маже свете вјере слат.
Небеса горе стидом руменим,
селена круина, лицем снуђденим,
разбољела се ка' пред страшни суд,
све мислећ на тај чин.

Краљица.

Јој, какав чин,
Што тако риче, пр'јетек' пушта гром?

Хамлет.

Гледајте ову слику, гледте ту;
два образа, два брата рођена.
Гле, каква милост на тим вјећама:
Аполо косом, челом сунци. Див;
из очију му зазор, зашчакљест;
ка' Меркур етасом, с неба сизахч'
на бр'јет што врхом неба цјелива;
сав облик збиља, на сваки му, уд
по један Бог је свој притисно дар,
(да знаде св'јет, човјек је прави то).
То бјеше муж ваш: погледајте сад.
То јесте муж ваш: медликав ка' влат
кужећи брата. Гдје су очи вам?
Нанустиште планину дивну ту
рад гојна глиба. Гдје су очи? Ха!
Не редте, љубав. Добу вашем је
стипан већ крви хук, на мирује,
сад влада суд; па како може суд
од овог к овом? Св'јест имате бар,
мичете се; ал' занета, та је св'јест
узета; нико тако није луд,
нит' манитости догле дође б'јесе,
толико св'јести да не остане,
ту разлику да позна. Кој' вас враг
у с'јепом мишу тако очини?
Без чувства очи, чувство не види,
без ока, руке, слух, без ичег нос, —
та д'јелак чулу ком да бјеше здрав,
залутао не би тако.

О стиде! гдје т' је румен? Пакле пуст',
кад мо'ш побунит' кости бабине,
врлина младих восак нек' ти је
што рођен топи плам; поништи срам,
гдјегод навали жесток нартај,
кад живо тако сам већ гори мраз,
а разум вољу подводи.

Краљица.

О, Хамлете!

Не збори више! окрећеш ми вид
у сред ми душе; видим прље ту
огрезле, црне, неиспериве.

Хамлет.

У трулом зноју живјет' постеље
скухане гадом; сладит', парит' се
у гњезду логаном; —

Краљица.

О, немој више, не!
Те р'јечи су мом уху пожеви:
Не збори више, слатки Хамлете. }

Хамлет.

Убица, нитков, роб, не врједи тај
ни по естотинка првог мужа вам.
Срамота, краљ! Кесарои, какав краљ!
Мако је царство, власт и државу,
круну је свету укр'о с познице
и у ден гур'о.

Краљица.

Доста, дост'!

Долази *Дуј.*

Хамлет.

Од закрпа и дроњака је краљ. —
Спасавајте, закрилите ме ви
Чувари неба! — Шта ћеш, лице драг'?

Краљица.

Куку! полудио је.

Хамлет.

Не дође л' карат' спорог сина свог,
што часом, страшну еметен, пропунста
преважан чин грозног ти налога?
О, је л'?

Дуј.

Не забуд'. Ова похода
нек' изопштри ступљени ти смјер.
По, гле! на твојој мајци сједи страх;
Међ љу и борну ући душу јој;
у слабих машти највећи је мах,
збори јој, Хамлете.

Хамлет.

Госпо, како је?

Краљица.

Како је, куку! Како болан, ти,
што очима у ништа ушпреш,
е невидљивим што збориш ваздухом?
Из очију ти дивљи бије дух,
глатка ти коса, ка' оживио смет,
к'о заспали војници узбуном,
у пле потегла, драги сине мој!
На жар и пламен раздешаја твог
нашкромпи стрпље хлад. Куд гледаш то?

Хамлет.

На њега, наљ! Гле, како бл'јед му глед!
тај вид, па створ му, надахнуо би
разумом камен. — Не гледај ме, јер
жалосћу можеш претуриати том
утлавлени чин ми; те, што знамних,
извјештач' може; сузе мјесто крв.

Краљица.

Ком збориш то?

Хамлет.

Зар ништа не вид'те там?

Краљица.

На св'јету ништ', и ако видим све.

Хамлет.

Ништ' не чујете?

Краљица.

Ништа, осим нас.

Хамлет.

Е, глете там', где како е' открада!
Мој отац, сав одјевен као жив?
Где, одлази, баш сад, на врата ван!

(Оде Дух).

Краљица.

То није ништ' до мозга твога сков:
У празном том створењу лако дух
занесен бива.

Хамлет.

Занесен!

Било ми куца мирно, ка' у вас,
те истим здрављем свира. Нисам луд,
што год говорих: искушајте ме,
понов'ћу сваку р'јеч, а лудило
отекало би. Мајко, снаеа вам,
са душе скин'те ласкаву ту маст,
да није гр'јех ваш, мој да збори б'јес:
То рану само замазати мож',
а! трули квар, подривајући све,
невидно кужи. Богу испов'јест;
покајте гр'јех, не гр'јеште више сад,
не гнојте коров, да не нађика.
Опростите ми ту врлину ми;

у сукобомом, гојном добу том
врлина сама мора просит' гр'јех,
још клањат', пузит', да м' угодит' см'је.

Краљица.

О, Хамлете, расц'јени срце ми.

Хамлет.

Одбац'те гору му половину,
па с другомполом жив'те чистије.
Сад лаку ноћ! Не лезте к стрицу мом:
Врлину траж'те, немате ли је.
Ако напика, сву ждере св'јест
и нарав, никак анђелски је враг:
Допунта ношћу, рухо удеси
и л'јеним нашим, добрим дјелима
што доликује. Ноћас немојте;
тим лакше ће вам бити други пут
уздржат' се: још лакше на даље;
јер обичај ће нарав прерушит',
савладат' врага, истјерати га
дивотном силом. Опет лаку ноћ!
И ако зажедите благослов,
благослов'те ме. — Овог ми је жао:

(показујући на *Половију*)

а! Бог зар хтједе казнити ме тим,
и мноме то, што морам бити ја
и саду му и бич. Ја стојим ту
и јемчићу му за тај смртни дуг.
И опет, лаку ноћ. — Ако сам прек,
на немилошћ ме милост гони тек.
Зто почиње, а горе остаје.
Још нешто, добра госпо.

(Наставиће се).

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
Mens sana in corpore sano.

(Из рукописа: Мозак и срце у књижевности).
(Наставак).

О Шекспиру и његовим дјелима има чита-
ва литература, којом би се могла дупком наби-
ти велика библиотека. Најдубљи умови, најо-
штроумнији књижевни критичари давали су се
на изучавање његово. Има их, који су се ци-
јелого вијека свога занимали искључиво само
једним дјелом Шекспировим, п. пр. Хамлетом;
има их, који су Шекспира проучавали само по
појединим структурама, преко којих је пространи
ум његов био раширен, п. пр. по струци рели-
гије, педагогике, физиологије и т. д. Постоје
код великих образованих народа читава Шек-
спирска друштва, која се искључиво занимају
студијама о Шекспиру и тумачењем његових
дјела. Дотјерало се већ до најмањих ситница у
томе, те се зна п. пр. да је Шекспир у својим
дјелима употребио свега 15.000 ријечи — мно-
жина којом се не могу многи писци поносити,
јер се зна, да једне добре енглеске новине не
употребљују више од 6—8000 ријечи, а један
енглески радник само 500 ријечи.

Па шта се докупило тијем испитивањем?

Знаменито је ријче свега то, да се посу-
мњало у ауторство Шекспирова, т. ј. посумњало
се да је он писао дјела која се данас под ње-

говим именом издају. Прва је сумња о то-
ме потекла из Америке. Нека мис Делја
Бакон издао је г. 1857 у Њујорку „дебелу
књигу“ под насловом „The Philosophy of the
Plays of Shakespeare“ (философија Шекспиро-
вих позоришних дјела), у којој се трудила до-
казати, да Шекспирове драме није писао Шек-
спир, него да их је писао Бакон Веруламски.
Ово „откривење“ учинило је велику узбуну у
Америци, гдје се послје о том много писало у
књигама и по новинама. Ствар је међу тијем
легла, јер се није могла доказати. Но као што
је свакој сумњи тешко коријен ишчупати, тако
и овој. Она се за неко вријеме притајала, док
се опет нађе једна женска (мора бити да жен-
ске има велику склоност на сумњање!), да је
подгрије. Што је у Њујорку започела једна
„мис“, то је у Лондону наставила „мистрес“
Пот. Ова госпођа издала је на почетку г. 1883
књигу под насловом „The Promus“ (Биљешке),
у којој је изнијела на јавност биљешке и за-
писе, те их је писао Бакон Веруламски, а на-
шли су се у британском музеју (British Mu-
seum) у Лондону. Те биљешке и записе поре-
дила је госпођа Пот са Шекспировим дјелима,
па је нашла, да се многе ријечи и фразе из
тијех биљешака налазе у Шекспиру. Дакле
доказ: да Шекспирове драме није писао Шек-
спир, него Бакон Веруламски.

Нова буна у књижевном свијету! Откривење госпоње Пот доведе у не мали страх обожаоце Шекспирове. За распрострањење тога откривења нигдје није било тако угодног земљишта као у „земљи мисленика“, гдје је укоријењено мишљење, да човек без докторског клобука не може ништа знати. Како је могуће, да је Шекспир могао написати 37 драма и читаву свеску сонета, којима се и данас, последице 300 година, сав свијет диви — тај Шекспир, који није био ништа друго него скитач, комедијаш, који није честито знао ни латински а камо ли грчки, који није ни видео гимназије ни универзитета, који се вуцарао и пјачио по крчмама? Како је и гдје је могао тај Шекспир прибрати онолику множину позитивнога знања, те се налази у основи његових драма? Како је могао он постићи у оно доба, не знајући ни грчки ни латински, да се онако скроз одомаћи у свијема гранама науке, у политици, у јуриспруденцији, у философији и медицини, у историји и природним наукама, у старим и новим језицима? Зар се позитивна знања даду нагнати инспирацијом и интуицијом? Зар није много ближе намети, да је Шекспирова дјела писао онако учен и начитан човек, као што је био Бакон Веруламски, канцелар, лорд, Viscount of St. Albans, главни писатељ, који је написао Novum Organon, De Augmentis Scientiarum и Б. Д. Н. питају свеску „Есеја“, човек, који је прошао све школе тадашње, који је имао толике титуле, ордене и т. д.?

На питање противника овога новог откривења: па за што се Бакон Веруламски није потписивао под своје драме, кад их је он сам састављао? — на то питање ласно се било довести приврженицима новог откривења. Бакон Веруламски, као човек од високог положаја и онако виђен на тадашњем двору инглеском, стидио се да потпише своје име под „комедијашка“ дјела, јер то би било срамота у оно доба, па је написао за тај посао једнога „комедијаша“, Шекспира, који му је дјела преписивао и своје име позамјивао.

Но и овај нови нападај на ауторство

Шекспирова није имао никаквога успјеха. Госпођа Пот није ништа доказала својим „Промусом“ као ни госпођица Делија Бакон својом „Философијом.“ У „Промусу“ нема ништа чим би се могла доказати икаква свеза између Бакона и Шекспира. Поједине ријечи и фразе које се налазе у исто доба забиљежене у библијеним Баконовој а долазе и на неким мјестима Шекспировијех дјела, не свједоче ни о чем. У осталом, одлични књижевник њемачки и добар познавалац Шекспировијех дјела, Енгел, доказао је небориво, да то ново откривење није ништа друго него књижевни „швиндл.“ Он је нарочито тога ради ишао у Лондон, и увјерно се испитивањем саме те библијеније Баконове, да она и није од Бакона него да је патворена.

Summa summarum — Бакон Веруламски није писао Шекспирова дјела. Он их и није могао писати, јер је између Бакона и Шекспира огромна разлика. Ко је писао Novum Organon, тај није могао писати Ромео и Јулију. Бакон је био велики философ и врло прлав човек, гадап карактер и — више ништа. За pjesника није имао грађе ни у мозгу ни у срцу ни у живцима. Пјесник се познаје и кад не пише pjesме, познаје се да је pjesник и на свакоме дјелу своме. То се види и на свијема pjesницима — философима. И Гете је био философ, али се pjesничка жица као првени копац провлачи кроз сва његова философска дјела. Друкчије не може ни бити.

Остаје нам дакле, да протумачимо себи Шекспирова онакогачакав је.

Пошта да чинимо са јадним скитачем, бескућником, пјачином, који се вукао од крчме до крчме? Шта да почнемо са „комедијашем“, који није знао ни грчки ни латински, који није прошао гимназију ни постигао докторске градове, који није свршио „дванаест школа“? Како да сложимо Шекспира правога са оним какав нам се појављује у Шекспировим дјелима и како да протумачимо једнога из другог? Како да кроз величину дјела његовијех провидимо онај материјални темел, онај органски експонент живота, из којег су никла та дјела?

(Наставиће се).

Црногорска пастирка

и њена унука.

„Кажи бабо, златна, дјена,
Зашто бона, подусљјена
Бјелорупо чувани стадо?
Што и не чува момче младо?“

—
„Зашто питаш, Стане мила?
Кућа ми је опустела,

У њу немам главе мушке
Ни од ножа, ни од пушке.

—
Четир сина ја имадох,
Боље од њих ја незнадох!
Сваки од њих згодан дичан,
Пунци, ноку сваки личан!

Од четири та сокола
Поносита и охолоа
Ја имадох седам тића,
Седам милих унућића.

Сваки од њих сабљу паса',
Јуначкога сваки гласа,
Анђелскога сваки лика,
Седам живих осветника!

Све једанаест мушких глава
Позоба ми бојна слава...
Граховац ми три прогута,
Четвртога Дуга љута...

А године Омер паше
Три унука смрт ми на'ше.
Четвртога Турчин рани,
Па и њега ја сахраних.

Када Муктар војском 'холом
Проћи шћеде Вучим Долем,
На јуначком на мегдану
Пети доби смртну рану!

Сулејмана знаш ли горда
Османлиска када Ђорда
Шће кроз кланца наша тврда
У три дана проћи Брда.

Тад унука два ми еташе,
На бравику рода паше,
За род мили, вјеру, саву
Изгубише младу главу.

Али нека, ја е' не хвалим,
Смрт порога ја не жалим,
Вазда имах топлу жељу
Да не умру на постелу...

Од свег рода и порога
Остала си — мајка дола,
Ал' јунака ти е' унука —
Чувала те вишња рука!

Удаћу те за јунака,
Згодна, дична, момка лака;
Жена бићеш љута борца,
Родићеш му Црногорца.

Па кад сина у бој спрема,
Ма и другог ако нема,
Благословом ти га прати,
Ка' што ради твоја мати!

Ти нешачи, по е' весели,
Унуцице, дане бјели!
Кад ти војно у бој пође,
Када пође — а не дође...

Јербо није ништа слађе,
Него јунак када вађе
Смрт на копну ил' на мору,
За пресвету Црну Гору.

Но ако би срећа лоша
Рђу мужа т' у дио дала,
Опресљачу тад му своју
Ти опаши, Стане мала!...

Јер јуначким зват' се гласом,
А мушкимјем пасат' пасом
И слободо зват' се борац
Може јунак Црногорац!...

Самохрана никог немам
За оцама да ја спремам.
Зато маје често младо
Поласљ'јена чувам ето!...

Ј. Поповић-Липовац.

М и р и ј а м.

Прича из старог Вавилона.

(Свршетак).

Постојав неко вријеме у великој дворани, оба пријатеља за час пробоше кроз усека врата у малену коморицу, која је била као работничка одаја Набо-у. Вас зид у њој бјеше непрекистан полицима, украшеним алегоричким сликама. На ериједи таванице етајаше округла шупљина, кроз коју пролажаше свјетлост. Први предмет, на којем се задржале очи живитеког пона, бјаше огромна слика бога риба О-ана, извајана од алабастера. Предњи дио тијела његовог имаше облик човјека са дугим брадом, а удови наликоваху рбату рибе. У једној руци божанство држаше суд, из ког просипаше изобилје земљиних плодова.

Набо приђе Богу и ухвати га за руку. Штичица од алабастера спаде те отвори нону полицу на руци боговој. Ту је лежала множина земљаних опека исписаних чудноватим писмом, а од дуга времена већ бјеху поцрнеле. Набо узе двије од њих и рече пружајући их свештенику:

— Овдје је најстарија историја о великом по-

топу. Оне су дио велике приче из живота божанског јунака Нимрода, оне причају о погибију грјешних људи, причају о спасењу једног побожног човјека и његове породице. Од то доба, како је ово написано, прошло је сигурно више од стотине човјечијих вјекова.

Поглед на драгоценни рукопис побудио је у Мелехазу-ју страст за научним истраживањем, јер тијем рукописном мислио је он допунити старинско предање јудејског народа.

Узбуђење му струјаше читавим тијелом кад запита свога пријатеља:

— Да ли би ми могао превести ту причу?

— Не смијем, одговори Набо, то је свето писмо доступно само нашим жрецима. Ко пушти до њих странца, тај се води на гломачу, на спазиште. Ја, видип, много ризикујем и што сам те довео овдје.

— Али, ја те не куем, да ни ријечи о томе не ћу проговорити.

— Има један пут, рећи ће архивар по краткој почиљци...

— А какав?

— Кад би ти хтио бити мојим оцем.

— Ја те не разумијем?

— Послушај ме, настави Набо. Мени је мила

твоја ћерка, дај ми је за жену. Тада ћеш бити мојим оцем, а, по закону, пред оцем нема тајана.

Мелехази је био на раскришћу. И ако је од срца волио младог Хадејца, омет брак с његовом ћерком чинио се Чивутину немогућ са разлике у вјери.

— Врло радо бих те назвао својим зетом, само да припадаш моме народу, рече свештеник. Ти знаш, да ја, као равни, могу дати своју ћерку само јединојерцу.

— Слушај, старче, одговори Набо, ја сам човјек од науке, ја не вјерујем у богове, но у једног створиоца свијета, као и ви; па ако ти је угодно, у будуће ћу га звати Јеховом, мјесто Ваала.

Мелехази пружи руку младом човјеку.

— Нека је благословена Миријам, жена твоја. Но само, да се не бојим пријездом у другу вјеру раздражити против себе твоје једноплеменике и изгубити мјесто, на коме си?

— За сада нека је све у тајности, послјерије ћу изићи из Вавилона и населити се ђе друго; сада пак, вјерујући твојој ријечи, превешћу ти причу са онеке.

Послије овога стаде Набо да чита и превађа казивање о потону, које Равин забиљежи на листу од папируса.

* *

Док се оба научењака занимали у царском архиву, удубљени у баснословну прошлост, над њиховим главама гомилали се густи облаци.

Увода, што је ишао за Набо-ом и Миријам био је они, што је напустио, да са трга Истариног одведе младу јеврејку цару у харем.

Сардукар, тако су га звали, био је један од омиљих, што је умно слаости високим лица окренути себи у корист. Он је знао подићи Навукодосору, живим бојама приказати му дијелу чивутинију и побудити га на жељу, да се види. Но цар у овом случају није хтио да се користељу својом влашћу, јер је обзео личну своју заштиту заробљеним равнима, те огласи, да ће само у томе случају примити Миријам, ако сама дође цару у двор. Остало је дакле, да се равниова ћерка лукавством примаме двор.

За дуго времена домио је Сардукар главу, којим начином да испуни вољу свога господара; и сваки пут стојала му је по нека препона на путу. Баш онда кад су научници ушли у архиву, Сардукар се брзине десио у двор и видео је, како Набо уведе страпца у њу. Пошао је за њима, а служио му се, да ће можда овом приликом стићи жељну циљ, па кад виђе, да оба пријатеља уђоше у тајну комору, заповједи заповједнику царске страже, те ухвати Набо-а и његовог госта.

Кад се Набо с Чивутином врати из архиве, сусрете их цијела гомила наоружаних војника; одма их стадоше преметати и пауу у Мелехаза писан лист папируса. Ово је заповједнику страже био тако велики гријех, да је они час страпо у тавницу чивутског равина. Сардукар је ликовео. Пошао је цару и испричао му, што се десио, а Миријам остало је за сад на миру, јер је хтио нека она прво чује за несрећу оца јој.

* *

Вијест, да је равин Мелехази затворен, веома је пренала чивутску оштити. Равниова ћерка је очавала, бојала се за живот свога оца и за живот свога избавиоца, кога је љубила и о чијој љубави је

била увјерена. Она је знала да им не може помоћи, те се само урдно молила Богу за њих.

Међу то, главари општински скупи се ради са-вјетовања. Ријеше, да поднесу цару молбу за милост и отираве Данила да молбу носи и да сам лично цара моли, код ког је пророк добро стојао. Али Данило поред свију лијепих ријечи, не мога ништа учинити за сужнике. Цар га је увјеравао о његовој доброј вољи к Јеврејима и њиховом равину, али додаде, престун је тако велик, да се мора казнити.

Миријам је живјела с дана на дан у неонисаном страху. Једне вечери сједећи на дупску и плачући, зачу дупу на вратима, стара робинја отвори и унутра уђе Сардукар, који се притворним поштовањем клањање лијепог Јеврејци:

— Чуо сам ти за невољу, ђевојко, па сам дошао, да ти покажем пут, којим можеш спасти родитеља. Ако ћеш ме послушати, то доћи сјутра сама у двор, ја ћу бити тамо и привести те цару; може бити, да ће твоја молба ублажити му гњев.

— А ко си ти, питање Миријам, обрадована?

— Први слуга царев.

— Нек ти Бог плати за доброту твоју, рече ђевојке, да, ја ћу доћи и покушаћу, да сама снасем свога оца.

Сардукар означи час, кад да је у двор, па се опет поклони и оде.

* *

Свршив дневне послове, Навукодосор је отпу-чивао у свом раскошном двор. Окружен убојним трофејима са својих побједничких похода, замишљено је гледао на зелене вртове кроз полуотворена врата. Дубока тишина владала је свуд околу. На једном се тихо зајасеа диже и Сардукар уђе, те паде ничице пред царем:

— Жели ли, проговори роб, Бог и цар Вавилона примити Јеврејку? Она је ту и чека.

Навукодосор га погледа презорно па рече, да се једна пуло: — нека уђе.

За неколика минута уђе Маријам под бијелом фередом на се сунити пред царем на кољена. Дигнув руке навише поче молити гласом пуним суза:

— Моћни цар, смиљу се на мога оца!

— Ти си Миријам? поче цар, хвалили су ми твоју ђеноту, би ли скинула покривало с лица?

Миријам скиде фереду и одговори: бојала сам се царског блеска, ал' кад ти заповједаш, ја се покоравам.

— Одиста! Ти си врло лијена, па једна женска глава у мојој држави не може се сравнити с тобом! Ђевојке поцрвене и задрхта на ове ријечи.

— Отац твој, продужи цар, ухаћен је на тешком преступу, и он и мој архивар Набо заслужују смрт.

— Смиљу се! молила је Равниова ћерка.

— Ти ми се свидиш и ради тебе не ћу да будем строг.

— Царе над парима, буди милостив! Опрости моме јадном оцу и Набо-у. Ја ћу се свог вијека молила Богу за најмилијнијег цара, а Бог, надам се, услинаће моју молитву. Буди милостив!

Цар ухвати ђевојке за руку:

— Ја ћу гледати, да учиним што за твога оца, па ћу ти поручити по Сардукару.

Миријам паде опет на кољена и благосиљајући цара изађе из дворане.

Навукодосор погледа за њем и рече:

— Она мора бити моја! Ја тако хоћу!

* *

У грозничавом нестрпљењу очекивала је Миријам цареву поруку. Већ се почело било говорити о казни над преступницима, па тај глас је и Миријам чула. Бројала је часе спротица. Но Сардукара не би. У општини јеврејској држали се сваки дан тајни састанци рад савјета и молитве за спасење Мелехазиево.

Ђевојче, најзад, изгуби већ сваку наду, но баш у то доба Сардукар дође. С ласкавим осмијехом приђе јој на рече:

— Господар мој шиће ти милостив поклон. Он ће испунити твоју молбу, ако си вољна, да ступиш у царски харем. Надам се, да ћеш узјети оцијенити двојку милост великог цара.

Са јавком, што јој се изви из очајничких груди, Миријам паде на протирку. Све, што је могла знати и чути, била је потоња порука Сардукарева, да ће доћи сутра по одговор.

Миријам је преживјела ужасну ноћ. Сви њени лијеви синови ђевојачки једним махом одоше у вјетар, а од својих нада и пријекливања — гледала је само пусте развалине. . . .

Но већ раном зором она је била прегла те се јуначки ријешила. Он ми је дао живот, прозбори, ја ћу тај живот дати за њ. Живот за живот.

Сардукар је дошао рано.

— Хоћеш ли, ђевојче, спасти оца ?

— Хоћу, одговори Миријам.

— Добро дакле. Сад ти у име царево објављујем : да ће твој отац још данас да пође у Јерусалим и да се тамо настани. Набо ће отићи у Ерех у изгнанство и живјети под надзором тамошњих дречева, а ти пак, још данас мораш пријети у двор и тамо остати.

Јеси ли вољна пристати на ово ?

— Јесам ! одговори Миријам одважно. Но имам једну молбу, цар ће је сигурно испунити : нека ме броје у заробљенике, но неке ме оставе на миру, док примим вијест од оца и Набо-а, да су изван опасности.

— У име царево ти и то могу обећати, одговори Сардукар.

Истог дана пренијели су Миријам у покривеним носилима у царев двор.

* *

Крај ове историје налази се у једној вавилонској причи : „И кад минуше двије нећеље, Сардукар објави ђевојци, да су изгнаници изван опасности, покаже јој двије стичице, као писма од њих и дода : „приправи се, цар те очекује.“ Миријам одговори : „иди, док неоправим одјећу и реци цару, да се покоравам.“ Кад се за послаником затворише врата, ђевојче дохвати мач па се спусти на кољена : „Боже мојих очева, помози ми избавити душу и тијело од стиди, као што сам ја помогла својим милим и драгим.“ За тим се удари мачем посред срца и пође на пут, са ког више нико не повраћаја.“

С рускога.

Н. Ковачевић.

Бјелопавлићи.

II.

(Свршетак).

Св. Илија. Једна развалина црквена има на врху Граца, између села Винаја и Бријестог. Веле да је ова црква била Иван-бегова, зашто му је ту

у Бријесто била винштица. И ту у Бријесто веле да су бивале старе грађевине. Ваљало би вијети.

Једна стара црква има у Косови Луг, сад је обнављају сељаци из Ђуриоца ; веле, да се неколико пуно комађа од црвеног и плавог мермера каквог нема у Првој Гори. Иначе старих црквица свуда по племену имаде, као и гробља око њих, али се за њих мало што зна, а на многа се мјеста подижу нове цркве.

Св. Петка. Храм св. Петке (Параскеве јесење) у мјесто Баре, у племе Вражегмце. Најстарији је у Бјелопавлиће, за то се зове саборна црква св. Петке, коју сво племе слави. Св. Петка постоји у врло лијепој манастирској положају, између Винаја и Шобајаћа, баш под пријед помињате Иванове Стијене.

По положају земљишта и изгледу насеља и рупешина сада и црвених кућа, чини се да је богомоља ту била врло давна. А ако не од прије, а оно од првог хришћанства. И како су ту близу више речене Боговине, то се може мислити да је прво хришћанство рушило незнабожање Боговине, па мјесто њих подигао себи храм у Баре је је доцније постава св. Петка.

Да је богомољиште врло старо познаје се отуда, што је бивша стара црква 2—3 пута приграђивана. Да га је градило мучно вријеме и народ сиромашнио парангаја, види се по њеном стилу, јер и ако је мермер из Хума, није било у грађи мајсторске вјештине тесања. Да је грађевина старијеска види се по слиједехом :

Од почетка ове нове године рушена је стара црква св. Петка, ради подизања нове саборне цркве. Сељаци (од 3—4 села) копајући на исто мјесто земљу за полагање темеља под старим темељом цркве нашли су гробове, и то по три један изнад другог ! На једном најгорњем нашао се и натпис на надгробној плочи : пошв Марко Баошчић, година се не може прочитати као ни неке друге ријечи. А ко је тај Баошчић, ако не баш од династије бивлих Балшића или Баошћа ?

За доње гробове причају су ми слиједехе :

Један је, веле, лијепо у земљи овијан мермером тесаним. Али у оба доња нема, веле, нијдје ни најмање копице.

Што су ти гробови један под другим и тако дубоко у земљи, узрок је сигурно тај, што је ту земља преншчавала у дубљини љигава, па се чешће отискује на ниже. Зато сада мајстори и копају дубоко да темељ поставе, али веле и нема тврде земље, но је доста ризично.

Око цркве има пуно гробља, ма да се свагда народ копа у старо гробље.

Око цркве се виде давње рушевине. Вели се да је ту негда и манастир био. То може тврдити и име Ђаконовице, један бријег више цркве, по чему можемо мислити да је ту негда ђака било ; а и то, што је црква имала своје земље од којих има за грађу нове цркве 2000 фор.

Ако се нађе још каквих знака, јавићу. Причају да је пред врата цркве и један владика сарањен у доба Првојевина ; владика је веле био од браства Јовановића из села Јовановића. Неки памте кад се и натпис могао на гробу читати, па да га је читао и св. Петар I, кад је ту долазио, и проклео кућу Миљевића што су ту укопали једнога свога калуђера у гроб владичин.

За чему Баљицу памтим, а сад ми и сељаци казују, да та вода није за није као друге у околини ;

да је вазда млака и тешка за пиће, за то се и не пије, већ ако од невоље. Земља пак око чесме чудновате је каквоће, некако чивитава, зелена и плава, а љигава и маже се ка' маслу. То су сигурни знаци да је ту бава била ода шта је и добила име Бањина. Бањина је у врло лијепој и скромном позајају. Мјесто је њено негда поернуто и отштито од стране Петкове Лазине више ње. Можда је тада својство њеног бањања и пало. Али по кућинштинама старим око ње, рекао бих да је врло насљено око ње било, али врло давно, јер се у баштама налазе дубоко темели од кућа.

Бањина зими тече јака као рука, а љети врло отапи. Али би се у сред зиме купало у њу. Ја држим ако има вода свога љековитог својства, да то има и земља око ње. Ја сам паредно да ми се донесе то земље, те да би од ње послао на Цетиње. А сељацима сам наредио да у употребе љетос бањање на и мазане те можда минералне бањске земље. Ако буде каква успјеха јавићу.

IV.

Споменици Дукљанови.

Турско господство у Зети за 400 година као да не ће оставити након себе каква другог спомена, осим војног. У томе предјелу ја не памтим ни једно мјесто да се зове турским именом, осим неких мостова.

А прастари цар Дукљанин оставио је у овоме народу црно успомене за које ти сваки по нешто прича, т. ј. о проклетом Дуклијању незнабошцу или безбожнику. Наша стара историја прича за тога цара римског Диоклетијана, да је владао римском царевином у II. вијеку по Христу, да је био mudar и храбар владар за 20 год., на дао оставку и наставио се у Далмацији код Спљета у Салони и ту умро. Каже и то, да је родом из Дукље, и да је топио Хришћане, кад су се почели кршћанити, тим је веле померио своју славу. Отуда сигурно долази та црна успомена и дан дањи толика народља мржња против „Проклетог Дукљанина“. А можда се је и других злука његових у ове крајеve осјећало. Сувише и за то је њега народ утврдио, што је он ту рођен у Дукљи, па је можда народ и кулукот морио градећи град Дукљу. А грађевина Дукља заиста је коштала доста људских живота.

Осим Дукље, како народ прича, Дукљанин је градио ону силну међу *) преко планина од Острога на пут Колашина, и онај дуги, подземни и чудни довод **) од града Дукље подем испод Златице и уведен у р. Цијеву.

Владавина е. Прича се у народу да су овом земљом владали Шпањ, Грци, Латини, Срби и Турци; а у Ериеговини придају Мадаре или Угре. О Латинима се прича само за њихово лукавство и пријевару, отуда она чар. изрека: „Латини море а Турци поље“ (освојили). О Грцима се прича да је њи-

*) Ја сам гледао ту међу. Она је ограђена по ђеђе намазљивих главица и већином на цутове, а је цут иде преко невоље се пресека. Међа је баш на појасу андана само је наслагана од силних плоча, висока до појаса, а је што и врх чопеж, а широка по 2—3 метра. Ја држим да је најјероватније да је то некака стара граница.

**) Гледао сам и довод и улазио сам унутра, свод је га нека мјеста провалио. Свод је фино од камена сведен у земљи. Висок је не пун бој чопежица а широк како могу три чопежа упоредо ићи. Врх неба је земља тако да се ништа неда примјетити. Дугачак је два сата, и за чудо како је на нека мјеста прошао.

хова круна царека најстарија, и да је само оно први цар ко њу носи! Има пак у народу прича да је Грк mudar мимо другог, за то кад се оће да се ко похвали рече се: „Mudar ка' Грк“. Даље се мисли за ону царску круну што је с неба пада, а сад је на другога, да ће она опет доћи на Грка.

Турчин нема своје круне како народ прича, али му на главу стоје три што их је не на боју (вољу) но на сабу у отео: од Грка, Срба и Бугара; па кад се Бог одједи, узео му све три, па их вртнути је су и биле. Та стара разгађања народна већ су скоро пишћела.

За Шпање већина мисли да су најстарији народ који је у ове земље живио, али се о њима слабо што прича; за њих се мисли само да их је било, и свуда ћете чути ријеч „у шпањско доба“, т. ј. кад се збори о каквој старини.

Мени је за чудо откуда шпањске успомене у овом народу? Нешто мора да је било. Стара историја свијета вели, да је и Шпанија стара припадала силној римској царевини, као и ова земља Дукљанова. Дакле да у то доба није шпањска легција налазила се у ове крајеve на од њих остала успомена на Шпање?

Српски писац г. Мијатовић у „Глас. Срп. Уч. друш.“ књ. XLIX. стр. 260. спомиње некое Шпање Арбанашког владетелина око г. 1400 да је био најзнаменитији. Њему је, вели, име Андрија Ангеловић Шпањ: а зет је деспота Ђурђа Бранковића.“

Незнајући дубоке књиге, ја могу мислити, да на ове крајеve није било другог Шпања, него поменутог Ангеловића Шпања. Шпањ Ангеловић, тако златан и силан, како писац вели, он је могао такве успомене зле или добре, у народу оставити, као у средњем вијеку, кад је највећи аполотизам владао.

О Мадарима се пјева и прича из косовског доба, као да су они били српске крви, те су радили да се освети Базар и Косово.

Топико између оног народа у коме живим већ 50 година.

У прилог историје ово је речено, ако и у кратко, о свима важнијим појединоцима бјелопавићког округа, за које ми се чинило да у историју спадају. Међутим писац историје нека цијени и бира што ваља за историју. А ако би било потребе, — можда бих се јавио и из другог округа наше старе јуначке домовине. Дакле до виђена!¹⁴

Овако свршава г. М. Шобајић своје описане Бјелопавића. При свршетку ја ћу још један пут изрећи г. Шобајићу моју захвалност на његовом одличном труду. Жељети је да г. Шобајић саопшти још што год овакога из других округа наше дичне домовине, као што обећава при свршетку свога описане, те бисмо имали испод пера г. Шобајића описане још којег округа црногорског. Жељети је да овјем примјером отиде који од учитеља и свештеника црногорских и да напише овако описане онога округа у којему си живи. „Капља по капља Морача, камен по камен пачаћа“. Тако бисмо и ми мало накупиле толико дивнијих материјала, те бисмо у скором времену могли имати и добру историју и добру географију наше миле домовине. Надајте се је да се не ће к нама свјесма моћи примјенили „нехајност“ о којој рече г. Шобајић у своме писму.

Цетиње, 8. Јулија 1884.

Марко Драговић.